

исследования акцентирует внимание на размышлениях относительно жанровых особенностей произведений писателя, проследживает эволюцию их суждений.

Ключевые слова: жанр, жанровый вид.

Maryna KORETSKA

ANATOLY DIMAROV'S LITERARY WORKS IN CRITICS OF 80TH – BEGINNING XXI CENTURY (GENRE FEATURES OF LITERARY WORKS)

The article deals with the viewing of literary and critical thought of 80th – beginning XXI century for Anatoly Dimarov's prose. The author of studies accents researchers' opinions on genre features of writer's works and retraces evolution of their views.

Key words: genre, genre form.

Олексій МАНУЙКІН, Юлія ТАРАН

**СКОВОРОДИНСЬКИЙ ТИП ЛЮДИНИ
У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ Й ЕПІСТОЛЯРІЇ
“СЛОВА, СЛОВА, СПАСІТЕ НАШІ ДУШІ” ГРИГОРІЯ БІЛОУСА**

Стаття перша

Стаття є спробою компаративного аналізу стилю мислення Григорія Сковороди і черкаського письменника Григорія Білоуса щодо місця людини у сповідуваних ними художньо-філософських концепціях буття.

Ключові слова: антропоцентризм, сквородинський тип людини, філософія серця (кордоцентризм), антитетичність буття.

Антропоцентризм – це філософський принцип, згідно з яким людина є центром Всесвіту і найвищою метою всіх подій, що відбуваються у світі. Саме у художньо-філософській концепції буття Г. Сковороди на українському ґрунті антропоцентризм дістав глибоке філософське обґрунтування і образне втілення. Людина, її щастя та шляхи досягнення цього щастя, як їх розумів Сковорода (сковородинський тип людини), через два століття дивним чином зреалізувалися у поетичній творчості й епістолярії черкаського письменника Григорія Білоуса. Рефлексії над людиною, зокрема релігійною, та її душею як лейтмотив життя і творчості обох Григоріїв – Сковороди і Білоуса – і є тим об'єднуючим чинником, що дає підставу для компаративного прочитання творчих життєписів обох митців.

Людиноцентризм філософії Г. Сковороди та Г. Білоуса – це комплексна, складна проблема, дослідження якої вимагає копіткої праці. На жаль, творчий набуток Г. Білоуса досі не дістав адекватної художньому рівню цього майстра слова наукової оцінки. Щоправда, початки глибоких літературознавчих досліджень знаходимо у критичних нарисах Володимира Поліщука [5] та Валентини Коваленко [3].

У статті ми ставимо за мету з'ясувати особливості філософії і стилю мислення Григорія Сковороди, дослідити художню інтерпретацію образу Сковороди як ідеального образу людини у поемах Григорія Білоуса “Вогонь у камені”, “Засвіти свою зорю”, розкрити художньо-філософський і психоаналітичний аспекти мотивів та образів збірок “Зоряний колодязь” і “Терноцвіт”, дослідити особливості

осмислення Г. Білоусом сквородинської філософії в епістолярії ”Слова, слова, спасіте наші душі”.

Про Григорія Сковороду написано майже дві тисячі досліджень. Сучасні словники й енциклопедії іменують його філософом, поетом і прозаїком. Сам же Сковорода вважав, що головною метою життя людського є **дух людини, думки, серце**; філософія, або любов до мудрості, скеровує усе коло діл своїх до тієї мети, щоб дати життя духу нашому, благородство — серцю, світлість — думкам. Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, — то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце і є його філософія [4, 28].

Отже, філософія, як і література, і навіть власне життя, були для Сковороди засобом для досягнення якоїсь вищої мети.

Сковорода є прихильником особистої свободи як гарантії і власного, і національного самозбереження (підтвердженням цього є найвідоміші трактати, притчі.” Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни”, “Кольцо”, “Пря бьсу со Варсавою”, “Благодарный Еродий”, “Убогий Жайворонок”, “Брань архистратига Михаила со Сатаною о сем: легко быть благим”, “Разговор, называемый алфавит, или букварь мира ”).

Поетичну творчість Г. Сковорода почав уже зрілою людиною, сформованим письменником-філософом. У віршах та піснях він висловлював ті ж думки й почуття, що й у філософських творах, надаючи їм яскравої барокової образності, символічно-алегоричного звучання.

До основних світоглядно-філософських постулатів Сковороди, які проходять лейтмотивом крізь усі його твори, дослідники відносять, зокрема, такі:

Антропоцентризм (проблема людини, її щастя та шляхів досягнення цього щастя; щастя людини через самопізнання). Говорячи про людину, Г. Сковорода дуже часто має на увазі людину внутрішню, істинну, бо стрижнем антропоцентризму Сковороди є не суспільна істота, а духовна сутність людини.

Сковорода по-філософськи замислювався над проблемою сутності щастя: *“Нет слаже для человека и нет нужнее, как щастие; нет же ничего и легоче сего. Благодарение блаженному Богу. Царствие Божие внутри нас. Щастие в сердце, сердце в любви, любовь в законе Вечнаго”*[7, 140]. Перше, що має зробити людина на шляху до щастя, — пізнати себе: *“Не шукай щастя за морем, не проси його в людини, не мандруй планетами, не тягайся палацами, не плазуй землею кулею, не блукай Єрусалимами...Щастя твоє в тобі самому: пізнавши себе, пізнаєш усе, а не пізнаєш себе — ходитимеш у темряві і боятимешся там, де страху й не бувало. Пізнати себе вповні, пізнати й здружитися з собою — се невід’ємний світ, справдешнє щастя і досконала мудрість”* [7, 140]. Тому найголовнішою метою в житті філософа було дати щастя своєму ближньому.

Думки і почуття людини Сковорода називає серцем. У творах Сковорода часто підкреслював, що *“...сердце твоє єсть голова внешностей твоих. А когда голова, то сам ты еси твоє сердце. Но если не приблизишься и не сопряжешься с тем, кто єсть твоей голове головою, то останешься мертвою тенью и трупом”* [7, 142].

Ідея самопізнання як стрижнева у філософському вченні Г. Сковороди пронизує майже всі твори (найвиразніше звучить у творі «Пря бьсу со Варсавою» – «духовній біографії» Г. Сковороди [4]) і є ключем до розуміння його антропоцентризму, бо мислитель вважав, що всі проблеми й таємниці світу містяться саме в людині, яка, не пізнавши себе, нічого не може зрозуміти у світі, а пізнавши себе, спроможна збагнути найглибші таємниці Всесвіту.

Філософія серця. Любов

Пізнавати себе і Бога людина може тільки за допомогою серця. Пізнаючи себе, людина починає жити серцем: *“Добре серце – те саме, що невисякне джерело, яке завше носить чисті струмені, тобто думки”* [8, 109]. Пізнаючи себе і Бога в собі, людина відкриває любов: *“Серце — корінь життя, обитель вогнів і любови...Що є більш приємним, солодшим і цілющим за любов? Хіба всі дарунки, навіть ангельська мова, не ніщо без любови? Що дає основу? Любов. Що творить? Любов. Що зберігає? Любов, любов. Що дає насолоду? Любов, любов — початок, середина і кінець... Я зовсім не дивуюся, що сам Бог зветься любов'ю”*[7, 230].

На думку Г. Сковороди, серце є осередком людського в людині, органом самопізнання й тією силою, що веде людину шляхом самовдосконалення. У серці живе справжня любов, яка тільки одна може викликати любов у відповідь.

За Сковородою, серце є основою душі, воно – корінь усього життя в людині, джерело всіх змагань та думок. Все, що діється на свідомій поверхні (інтелектуальні процеси), народжується перш за все у серці.

БОГ. „Справжня людина і Бог – це те саме”

“Хто пізнає себе, порозуміє Бога”, – писав Сковорода. А що ж таке Бог? *“Найвища істота не має власного собі імені”*, – відповідає філософ [7, 16]. У подальших пошуках істини Сковорода віднаходить **триєдине ім'я Бога: Сей – Природа (Натура, Блаженна Натура) – Любов**. Мислитель переконаний: *“Бог вездє єсть, и щастіє во всяком состояннїи, если с Богом в оное входит. Нужно только узнать себе, куда кто рожден...”*[7, 345].

Картина світобудови

Сковорода уявляв тривимірний світ (макрокосмос, мікрокосмос, світ символів) як *“прекрасний храм премудрого Бога”*. Центром концепції „трьох світів” є вчення про другий світ (мікрокосмос) – людину. Тому змістом моральної філософії (етики) є проблема щастя людини, розв'язати яку, вважав Сковорода, можна завдяки самопізнанню, пізнанню світу, “сродній” праці.

Антитетичність буття

Дослідники [4; 9] виділяють два характерних для мислення Г. Сковороди принципи – антитетичність (пізнай “глибоко”, то пізнаєш “широко”; хто зрозумів, що таке “криве”, то зрозуміє, що таке “прямє”; зір пізнає “чорне”, то пізнає і “біле”) та принцип колообігу(світ є колом, коло замикає Бог) [9, 236].

У Сковороди протиріччя характеризуються рухом “у колі”, що повертається до свого початку. Протиріччя не зникають у русі, вони залишаються, але рух між ними буде третій принцип – сполуку, що утворилася при з'єднанні двох. “Коло” є просторовим колом, а головне коло – часовим: протягом часу рух повертається до того, з чого почався, до свого “початку”. Цей коловий рух у Сковороди – принцип буття світу.

Ідея спорідненої праці

За Сковородою, творча праця – це праця за покликанням, що актуалізує здібності, закладені у людину природою, дає їй можливість самореалізуватися: *“Якщо ти усвідомлюєш, для чого ти народжений, і працюєш з приємністю, ти щасливий. Ори землю або носи зброю, займайся купецькою або мистецькою справою — роби те, для чого народжений... повне щастя найперше не в досягненні якогось результату, а в самому процесі праці за покликанням”* [8, 109].

Отже, корисним для себе і для суспільства буде тільки той, хто пізнав свою природу. Тоді людина розуміє свою місію, своє покликання на землі й виробляє для себе спосіб життя, в основі якого лежить “сродна” праця .

Філософські ідеї Григорія Сковороди протягом століть допомагали вдумливого читачеві підніматися на вищий, духовний щабель самоусвідомлення і самовдосконалення.

Переконливим підтвердженням цього, на наше переконання, є творча біографія черкаського письменника, лауреата Міжнародної літературної премії імені Г. С.Сковороди (1996) **Григорія Білоуса**, для котрого Сковорода – то найбільший духовний провидець. Тому вважаємо цілком закономірною спробу насамперед дослідити особливості художньої інтерпретації образу Г.Сковороди як ідеального образу людини у поемах Г.Білоуса “Вогонь у камені”, “Засвіти свою зорю”, де, на наш погляд, художньо переконливо інтерпретовано практично всі світоглядно-філософські постулати Сковороди.

“Вогонь у камені” – поема про один день мандрівного життя Г. Сковороди. Цікавим видається зізнання Г. Білоуса про першопочтовх до написання поеми. Під Новий рік, перед святкуванням 250-річчя від дня народження Сковороди, авторові примарився пророчий сон: з нічного неба зривається зірка й перетворюється на **сйяний пам’ятник** Г. Сковороді, схожий на той, що стоїть у Лохвиці, тільки відлитої весь із золота чи срібла, а від нього **вогняні бризки** ніби в усі боки розлітаються. А поряд із ним – ще один, трохи менший, але такий же сйяний, і теж довкіл іскри сипле. От саме тоді поет зрозумів, що має художньо відтворити образ Сковороди у власній, особистісно пережитій інтерпретації [1, 87]. Зізнання Білоуса вважаємо авторським коментарем до вибору назви твору – цього символічного ключа, який дозволяє вдумливого читачеві віднайти і зрозуміти закодовані в образному слові поетичні смисли.

Г. Білоус дещо емоційно, в поетичному ключі, коментує і процес входження у тему: *”Коли почав працювати над “Вогнем у камені”, було так, наче яйце-райце розбив: як “повалило ” з моєї голови! А я ж ні про “загорожі” сюжетні не подбав, ні “пастуха” для слів не передбачив. Ручка - не дубець чи батіг. Правда, чимало „ назавертав” на сторінки. А скільки в безвість пурхнуло метафор!”* [6, 30]. І зовсім дисонансно до попереднього одкровення звучить наступне зізнання: *“... на жаль, охололо написане – і щоб доточувать до нього щось нове, треба розкочегарити, розворушити у пам’яті своїй усі оті запаси вражень, здогадів, припущень та іншої всячини, з чого й вилуплюються мої рядочки”* [6, 37]. Мабуть, уже тоді письменник десь позасвідомо відчував той можливий спротив чиновників від мистецтва, з волі яких майже чверть століття поема йшла до свого читача, знайшла його і заслужила визнання у вигляді міжнародної премії.

“Коли писався “Вогонь у камені”, – зізнається Г. Білоус, – я вільно мандрував шляхами сквородинського століття..” [6, 30]. У цьому зв’язку слушним вважаємо уточнення В. Поліщука: *” Митець, який пише твір про реальну історичну особу, тим паче таку відому і популярну, якою був і є Григорій Сковорода, від самого задуму ... приречений бути в руслі світоглядних, філософських, етичних позицій обранця. Інша річ, наскільки вдалу художню інтерпретацію він витворить. І саме щодо цього — успішного чи навпаки — мистецького вирішення можуть прийматися критичні апеляції. Звичайно, має братися до уваги право автора на художню умовність, на політ фантазії, але ж у випадку з конкретними історичними постатями й вона — умовність — повинна мати певну логічну мотивацію, видиму чи приховану, а політ авторської фантазії не бути безбережним”*[5, 34]. І добре, що автор не змушує

Сковороду шукати ще однієї зустрічі з Ярмолою, хоча у прикінцевих рядках поеми десь позасвідомо таке бажання було: “Чого я не з Ярмолою? Чого?”

У листі до М. С. Гриценка Г. Білоус відверто писав: *“Мені треба знову опинитись у вісімнадцятому столітті й уявити Сковороду так, щоб він заговорив через мене з читачами”* [2, 282].

Прагнучи створити високохудожній твір, поет невтомно шукав виваженого, повносилового образного слова, нових прийомів зображення і вираження поетичних смислів [наприклад, прийоми антитетичності, оповіді від першої особи, “занурення” героя у власний внутрішній світ як засіб психологізації образу, реалізації сквородинської ідеї серця як основи душі, кореня усього життя в людині (свідченням цього є епіграф “Всяк есть тем, чие сердце в нем”); прийом метафоризації слова через кодування поетичних смислів у символах тощо].

Так, зокрема, Білоус уводить в поетичний текст символічний образ сонячного зайчика, щоб показати суть щастя за філософією Григорія Сковороди:

*Он на стежці
зайчик –
сонячний чи справжній? –
умивається росою...
Раптом серце
ворухнулось, наче вперше,
не в мені, а наче поруч
ворухнулося воно”* [1, 55–56].

Не випадково у поемі до сонячного зайчика тягнуться і душа Сковороди, і руки сивочолого бджоляра, бо у сонячному зайчику (сонячній дитині) захована лагідна часточка того могутнього вогню, що відроджує, загартовує чисті, праведні душ. Та філософ не був би філософом, якби і з такого епізоду не зробив дисонуючого до змальованої картини висновку:

*Отак ми й щастя ловимо повік:
Руками накриваємо, руками,
А не в собі засвічуєм його* [1, 61].

Видається цікавим і такий композиційний хід Білоуса, як уведення в початкові рядки поеми образу лелеки, що *“ встав і вже дзьобає зорі. Та у гніздо лелечисі кладе...”* [1, 54]. Цей птах особливо пошанований українцями, які вважали, що лелека будує гніздо лише на дахах тих помешкань, де живе добрий людський дух. Тому логічно припустити, що образ лелеки у творі символізує світлий сквородинський дух мудрості, який проймає усіх, хто спілкується з філософом. Правильність такого висновку можемо підтвердити ще одним епізодом на пасіці під час грози: *“ЛУКА. Давай ціпка свого, Грицько... І треба ж вистругать отак з ковизки голову лелеки?! ГРИГОРІЙ. Ходить з лелекою в руці воно, брат, краще...”* [1, 71].

За принципом антитетичності Білоус поряд із образом чорно-білого лелеки виводить образ чорного ворона як символ недолі –цієї злої й нав’язливої супутниці Григорія Сковороди у життєвих мандрах:

Вже й ворон - каррр! — у сонця сон украв... [1, 54].

Як порятунок від такого злого птаха письменник обирає ще один „летючий” образ – Біблію (Сковорода не раз називав Біблію світлою голубицею):

*Вже й Біблію розкрилювати можна,
бо сумніви,*

*як сутінки,
вгортають
Мене у сум.. [1, 54].*

У монолозі Сковороди характеристика Біблії набуває глибинного сакрального смислу і водночас свідчить про оригінальну поетичну знахідку самого Білоуса:

*От Біблія. Слова там, як межа:
по той бік – Бог,
по сей бік слів тих – люди.
Межу сю ще ніхто не перейшов... [1, 63]*

Дошкульно висловлювався у поемі Г.Сковорода на адресу тих, хто будь-що прагне дорівнятися великих, “ногами ум короткий доточить”. Звідси його актуальна й для нас, нинішніх, порада:

Вгризайсь умом у світ, а не зубами! [1, 64]

У поемі “Вогонь у камені” Сковорода з кожної конкретної ситуації добуває свої “зерна” мудрості, як-от, наприклад, у епізоді з бджолою, що заплуталася в бороді Луки:

*Отак і мрія: б'ється нам в лице,
допоки не заплутається в згадках... [1, 65]*

Або:

*У кожного до чогось є охота:
цвірчати – коникам,
бджолі – носити мед.
І жайворонку – славити природу,
А не хвалитись голосом своїм.
Ніколи не хвалися інструментом,
Нічого ще не змайструвавши ним...[1. 66].*

У поемі “Вогонь у камені” Сковорода інтерпретується автором як органічна, невід’ємна часточка великої матері Природи. Про це свідчить і сам Білоус у листі до Олени Черненко — дружини автора роману „Вир” Григорія Тютюнника: “...Я вдаюся до засобу, яким досі не скористався ніхто з тих, хто пробував писати про Сковороду: вводжу в співрозмовники Природу — її могутній голос. Голос-грім... Цим я не стільки природну силу хочу наблизити до людей, скільки самого Сковороду подати як своєрідну, духовну силу Природи... ” [6, 39]. У цьому зв’язку вважаємо вдалою смислотворчою знахідкою автора епізод у курені, коли під акомпанемент грому зійшлися у непростій бесіді носії різних доль: старий запорозький козак, кріпак, гайдамака і мандрівний філософ. І саме від бунтівливого Ярмоли Сковорода почув мудрий підсумок розмови:

*В кому нема вогню,
як в камені, Той сам згоріти може [1, 72].*

І як не намагався Сковорода відшукати якийсь виправдання власній інакшості порівняно з Ярмолою (“Пішов. Нехай. Бо що мені до того? У всякого свої в житті шляхи...”), він, зрештою, усвідомлює, що:

*Грози ні завернути,
ні спинить,
ні вмовити...
Вона віднайде кожного колись.
Якщо ти камінь - то лише обпалить.
Якщо ти дерев'яний – спопелить! [1, 100].*

Тому цілком слушно дослідники вважають ключовими в поемі саме слова Ярмоли про вогонь у камені, які контрастують гіркому зізнанню героя – найголовнішому здобутку усього його сподвижницького мандрівного життя: „... з каменю давив я досі воду, а не вогонь із нього добував!..” [1, 76].

Таким чином, устами самого Сквороди письменник “дешифрує” символічний ключ – назву поеми “Вогонь у камені”:

*А хто ж тоді добуде їм вогонь –
вогонь знання, вполонений у камінь
матерії?*

*Мій розум хай, мов смерч,
розбурхає вогонь сей над віками –
куй собі меч!*

*Мій розум – криця.
Смерч! [1, 85–86].*

З поеми і авторової “Післямови” до неї можемо реконструювати деякі суттєві характеристики до художньо–філософської концепції буття Білоуса.

Насамперед Григорій Білоус прагнув віднайти “родзинку” філософського бачення світу українським Любомудром. Копіткі пошуки – і в часі, і в обсязі опрацьованого й осмисленого матеріалу – не тільки актуалізували життєвий і мистецький досвід автора, але й гармонізували “заховані” у цьому досвіді принципи сприйняття і освоєння світу з тими філософськими постулатами, що їх сповідував у житті і творчості Григорій Скворода, якого Г. Білоус, зрештою, назве “братом за світоглядом” [2, 251].

Друга важлива характеристика – це, за словами самого Білоуса, потреба постійного спілкування з **Богом і Природою**: „*Бог є не що інше як самовизначальна, самокерована матерія. Природа ж це те саме заново набуте дитинство, але вже озброєне силою, аналітичним розумом, яке дозволяє впорядковувати в процесі творчості суму накопиченого матеріалу, необхідного для творчості*” [2, 313]. Бог є Природа. Людина – часточка Природи. Отже, Божа дитина. Пізнаючи Природу, ми пізнаємо Бога у собі. Митець стверджує, що, ступаючи в природу, він повертається в дитинство, а в його дитинстві залишилась незліченна кількість нереалізованих задумів. Щастя, за Білоусом, в любові до природи. Для самого письменника природа була джерелом гармонії і натхнення: писав він здебільшого влітку, часто на самоті, оточений тільки природою (на пасіці, в полі, в гаю).

Третя важлива характеристика – трепетне ставлення митця до Слова, прагнення донести його красу до читача через власне поетичне бачення, що пізніше й дало підстави назвати Білоуса „невтомним лицарем чесного, непоступливого слова”. Крім раніше наведених, вважаємо найбільш яскравими і смислово ємними у поемі „Вогонь у камені”, зокрема, такі образні конструкції, як: “*лелека... дзьобає зорі*”, “*новий, мов храм, опуклюється день*”, “*роса – мов зерна висіяні сонця*”, “*якщо ж собор душі полишить дух, тоді вона не храм уже, а пуста*”, “*чи вороння покрало наші крила, чи їх у нас і зроду не було?*”, “*посох – обшарпаний, невірний поводир*”, “*я в світі подорожній, що в серці своїм істину несе*”, “*язик – мов полум'я із паці*”, “*а зуба жодного немає, щоб чимсь чіплятись за життя*”, “*над флейтою вже в'ються дві бджоли: мелодію п'ють, п'ють – і не нап'ються*”, “*заходить сонце в ніч, як у печеру*”, “*вогонь, вполонений в слова*”, “*коників зелені бризки*”, “*бджоли в хрещика он грають*”. Образ собаки Лапка і шовковиці як дерева-матері було взято з дитинства митця. Адже в „лоні” шовковиці

вирослав письменник, ближчав до неба, на її гілках снідав разом із горобцями, обідав зі шпаками, а вечеряв із Лапком, що стеріг пасіку. Така ретроспектива, на наш погляд, потрібна була письменникові для увиразнення власного внутрішнього, *духовного* зв'язку зі сповідуваними Сковородою буттєвими цінностями.

Сам автор у “Післямові” звертає нашу увагу ще на “одне словечко, котре так прицільно точно перекидало місточок із вісімнадцятого століття у двадцяте”, що він не без підстав побоювався, “якби аби його не вздріла тодішня ідеологічна сторожа”. Простий пристрій для ловіння роїв робиться з лубу: „жлуктечко” із полотняним денцем прив'язується до жердини, встановленої посеред пасіки чи край неї. Пасічники називають те „жлуктечко” *луб'янкою*, яка так перегукується з московською, що краще й не придумаєш:

– Давай луб'янку вже сюда,
бо рій, по-моєму, сіда...
Пора й тобі стулити, мабуть, рота,
Бо рій луб'янку обмине...
– *Ось не дратуй, Грицько, мене!* [1, 97].

Таким чином, при всій відстороненості Сковороди від суєтного світу він не міг бути поза Україною, її природою, поза суспільними і духовними процесами в житті українців. До честі Григорія Білоуса, письменник добре усвідомлював це і тому не намагався зробити Сковороду більшим патріотом, ніж той був насправді.

Література

1. Білоус Г. Провидці правди і свободи. – Черкаси, 2004. – 191с. 2. Білоус Г. „Слова, слова, спасіте наші душі”: Вибрані сторінки листування з друзями. – К.: Акцент, 2004. – 624 с. 3. Коваленко В. На осонні слова. – Черкаси: Брама-Україна, 2004. – 120 с. 4. Пахаренко В. Творчість Григорія Сковороди // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 33. – С. 28-37. 5. Поліщук В.Т. Під прапором неба. – Черкаси: Брама, 2000. – С. 23–39. 6. Про творчість Григорія Білоуса: Збірник статей / Упоряд. Г.П.Білоус – Черкаси, 2000. – 56 с. 7. Сковорода Г. Твори: У 2 т. Т. 1. / Упоряд. О.І.Білецький. – К.: Дніпро, 1961. – 769 с. 8. Сковорода Г. Твори: У 2 т. Т. 2. / Упоряд. О.І.Білецький. – К.: Дніпро, 1961. – 562 с. 9. Тетерина Д. Григорій Сковорода – український письменник, філософ і педагог. – К.: Мюнхен, 2001. – 321с.

Алексей Мануйкин, Юлия Таран

СКОВОРОДИНСКИЙ ТИП ЧЕЛОВЕКА

В ПОЭТИЧЕСКОМ ТВОРЧЕСТВЕ И ЭПИСТОЛЯРИИ

“СЛОВА, СЛОВА, СПАСИТЕ НАШИ ДУШИ” ГРИГОРИЯ БИЛОУСА

Статья представляет собой попытку компаративного анализа стиля мышления Григория Сковороды и черкасского писателя Григория Билоуса о месте человека в исповедуемых ими художественно-философских концепциях бытия.

Ключевые слова: антропоцентризм, сквородинский тип человека, философия сердца (кордоцентризм), антитетичность бытия.

Olexiy Manuikin, Yulia Taran

SKOVORODIAN TYPE OF PERSONALITY IN GRIGORY BILOUS' POETIC ACTIVITY AND EPISTOLARY WORK “WORDS, WORDS, SAVE OUR SOULS!”

The article analyses the mode of Grigory Skovoroda and Grigory Bilous, a writer from Cherkasy. Special attention is paid to the comparison of their understanding of a

person's place in the world, which is reflected in these authors' fiction and philosophical conceptions of existence.

Key words: anthropocentrism, Skovorodian type of personality, philosophy of heart (cordocentrism), antithesis of existence.

Олена КОЗЮРА

МЕТАФОРИЧНИЙ ЗМІСТ РОМАНУ ДЖ. ФАУЛЗА „ПРИМХА”

Стаття присвячена проблемі вивчення сюжетно-композиційної структури роману Дж. Фаулза „Примха”. Розглядаються прийоми і засоби постмодерного конструювання сюжету, його ігрова, ремінісцентна, міфопоетична, метафорична складові.

Ключові слова: гра, метафора, міфологізація, психологізм творчості, стиль.

Останній роман Фаулза „Примха” (1985) називають найскладнішим і найзагадковішим твором автора. Роман незвичайний як за будовою, так і за змістом: його часто визначають як інтелектуальну головоломку, що продовжує постмодерну тенденцію гри з читачем. В ньому незвичайно переплетені детективний сюжет, хроніка, містика, психологія. Сам автор називає свій роман „фантазією”. Фаулз використовує свій улюблений прийом: спочатку ввести в оману читача, змусити повірити, що перед ним звичайне розважальне читиво, захопити його, а потім ввести у світ цілковито неочікуваних понять і мотивувань [4,10]. За своїми філософськими і сюжетними принципами твір нагадує „Мага”: навіть у самій його назві „A Maggot” відчувається глибока семантична співзвучність з „magus”. Назву роману можна перекладати по-різному: „Червь”, „Личинка”, „Витівка”, „Примха”, „Жарт” [2,383]. Вона має своєрідне символічне наповнення. Англійське слово „maggot” має подвійне значення. Сам автор пояснює етимологію цього слова так: „Це личинка крилатої комахи, своєрідний писаний текст, що існує у мріях письменника. Давнє, застаріле вже значення цього слова означає примху, жарт. Наприкінці XVII – на початку XVIII століття воно вживалось іноді в широкому сенсі для означення танцювальної мелодії або арії, котрі не мали спеціальної жанрової назви” [5,7].

Отже, з одного боку, йдеться про щось нерозвинуте, зародкове (личинка, з якої розвивається метелик), пробуджуючи асоціацію з неопрацьованою, незавершеною думкою, творчим імпульсом, з якого народжується образний світ. Це художній твір, що живе лише в уяві автора, дійсність в її загальних рисах, непередбачувана і туманна. А з іншого – маємо авторський жарт, чергову загадку (примху), яка має на меті розважити, звеселити чи здивувати читача. Як бачимо, обидва семантичні концепти назви цілком рівноправні й рівновірогідні, а також традиційні для Фаулза – неперевершеного майстра прийому закодованої назви художнього твору. Таким чином, в назві „A Maggot” знаходимо ключ до внутрішньої ідеї твору, пояснити таку назву означає зробити крок до розуміння змісту роману.

Як відомо, у творах митців-постмодерністів з'являється новий тип світобачення – світ уявляється непізнаваним та ілюзорним. Саме таке світосприйняття структурує сюжет роману Фаулза „Примха”. Роман компонується як ланцюжок філософських метафор і вражає загадковістю композиції. У ньому своєрідно змішуються різні жанри та стилі. На перший план виходять знову ж таки ключові для постмодернізму поняття „гри”, „розваги”, „уяви”. Герої цього твору